

Всеукраїнський конкурс творчих робіт серед молоді
Номінація «Політична освіта та політична культура»
(Фонд Ганса Зайделя в Україні)

Міграційні процеси як аспект політичної культури та свідомості українців
Есе

Автор: **Мазур Олег Віталійович**, учень 11-А
Калуського ліцею імені Дмитра Бахматюка
Науковий керівник - Сербін Ольга Василівна,
учитель ліцею

Україна – держава, яка здобувала свою незалежність віками. Тільки за минуле століття українці пережили гноблення їх Російською імперією, пізніше поляками, окупацію нашої території нацистською Німеччиною та винищення населення та всього, що пов'язано з українською нацією, червоним терором. Це спричинювало велику за масштабами втрату населення, у тому числі інтелігенції, і, звісно, еміграцію серед українців загалом. Країнами еміграційних векторів були високорозвинені держави Північної Америки (США, Канада), країни Західної Європи (Франція, Велика Британія). Тепер там проживає діаспора, це, мабуть, було одним із перших джерел зародження політичної сучасної культури серед українського населення. Ті, що були там, побачили, є функціонує система, і розповідали тим, що тут. Це не могло не нанести свій відбиток.

Здавалося би, політична культура та освіта не зовсім дотичні явища. Але це не так, бо усе у світі взаємопов'язана, особливо суспільні процеси. Чи не втратять переселені українці з часом той зв'язок із рідною Україною, асимілюючись та банально звикаючи до оточення – іншого, чужого, але все більш звичного і свого? Як війна вплинула на українську діаспору? Що нового відкрилося? Упродовж цих двох років війни бачимо, що діаспора таки активізувалася, організовуючи акції протесту проти Росії та на підтримку України, роблячи донати на потреби армії та постраждалих, показуючи приклади тієї ж політичної культури та освіченості, бо розуміють важливість підтримки, а ще – еміграція сприяла фінансово та морально тим переселеним українцям, які в статусі біженців потрапили в інші країни, тобто допомогла їхній адаптації, вносячи свій посильний вклад у допомогу українцям там і фактично сприяючи тому, що нова хвиля мігрантів таки знайде своє місце під сонцем на чужині, особливо молодь і діти, для яких за кордоном були доступні різні гранди та освітні

програми, чим вони і скористалися, шукаючи прихистку та торуючи свій шлях у цьому непростому світі, обмеженому державними кордонами, морально-етичними заборонами та суспільними стереотипами, що часто ховають правду. Тож суспільство та, можливо, і школа в якомусь аспекті повинні формувати ставлення до конкретних політичних процесів учнів і до політики зокрема як на інтуїтивному, так і на знаннєвому рівні, даючи розуміння, що політика впливає та впливатиме на основні потреби та рівень життя кожного, сприймаючи її чи відкидаючи. Для молоді саме на когнітивному рівні має стати фактором осмислення процесів, роздумів для молоді, рефлексій, зокрема, чому в СРСР у серці Львова зарізали В.Івасюка, а сьогодні там померла від кулі мовознавця Ірина Фаріон? Чим ці суспільно-культурні люди були небезпечними? Молодь повинна не тільки на інтуїтивному, а на дієвому рівні чинити певні дії, брати участь в акціях, зрештою, мати, розуміти і висловлювати свою позицію, формуючи цим політичну культуру.

Як видно із статистики, що подає МОН та інші організації, протягом цієї російсько-української війни еміграція українців знову набрала небачених масштабів. Виїжджають і ті, що реально постраждали від російської окупації на Сході, чиї домівки зруйновано, але емігрують й інші – українці із Заходу країни, для яких мотивом є зовсім не втрачене житло чи зруйнований ракетною сад. То що ж насправді відбувається серед наших українців і чи в них є та політична освіта, про яку ми говоримо?

З об'єктивних причин війни еміграція з України стала необхідною частиною сучасної реальності нашої держави, визначаючи та переплітаючи долі тисяч громадян, серед яких – і моя. Спостереження за цим явищем відкриває для роздумів та аналізу, для передчуттів та прогнозів велику кількість причин серед населення, що охоплює як економічні, соціальні аспекти, так і політичні, причому ставить під сумнів стійкість сучасної системи управління та умови для життя у нашій країні. Мотивом еміграції українців, зрозуміло, є високий рівень життя населення за кордоном, що приваблює переселенців. Згідно з дослідженням, проведеним соціологічною групою «Рейтинг», 70% опитаних

респондентів не були за межами України протягом останніх 5 років (2021) [1]. За статистикою, тільки 21% населення України виїжджало хоч раз за кордон. Такий показник говорить тільки про одне: населення не бачило іншого світу. Це означає, що, аналізуючи політичну освіту наших громадян та уміння їхнє зіставити факти, коли людина, яка через війну вимушена поїхати за межі нашої країни, пізнає зовсім інший, однозначно кращий світ, то в неї не буде туги чи журби за Україною, буде тільки смуток за родиною та за людьми з рідного села чи міста. І той українець намагається влаштувати своє життя за межами України. Наша молодь покидає державу в пошуках кращих заробітків, що спричиняє брак робочого потенціалу в багатьох сферах усередині країни та зменшення валового внутрішнього продукту (ВВП) і національного доходу, що погано впливає на суспільні процеси загалом.

Мабуть, історія має звичку повторюватися. Тому чи завжди в нас була сформована та ж політична освіта та культура? Можна це розглянути на прикладі тієї ж еміграції. У наш час причини, чому люди виїжджають з України і залишають набуте роками добро, свою оселю, сусідів, блакитне небо, є схожими. Надалі намагатимусь вказати причини, які спонукають людей до еміграції. Крім того, до деяких випадків додаватимуться власні припущення, які ґрунтуються на аналізі міркувань інших людей, зокрема – моїх рідних чи сусідів. Проте це тільки суб'єктивні та особисті висновки, й вони не обов'язково відображають реальну ситуацію. Іноді думки людей можуть бути виражені під впливом емоцій. Як, зрештою, і дії, бо багато тих, хто в перші дні війни покинув Україну й намагався «прижитися» за кордоном, таки повернувся назад, мотивуючи: «Усюди добре, а вдома – найкраще». Але ті, що залишилися за кордоном, зокрема у країнах близького зарубіжжя, тобто Польщі, Чехії, навіть Італії чи Іспанії, відновили свої давні зв'язки із заробітчанським минулим там, знайшли родичів чи знайомих, котрі допомогли їх, відчуючи обов'язок перед «своїми» під час війни. Тож українці асимілюються серед ближніх слов'янських народів, шукаючи прихистку і тікаючи від війни, оберігаючи своїх дітей та рятуючи власне життя.

Так чому ж українці виїжджають з України і чи це є спричинене такою війною чи низькою політичною освітою? Відповідь на це питання виглядає досить простою – це економічна відсталість країни та ґрунтовне розуміння цього звичайним пересічним українцем. Ні для кого не буде секретом, економіка нашої держави є найменш розвинутою серед європейських країн. Її ВВП на одиницю населення становить тільки 4,835 долара США (станом на 2021 рік) [2]. Це один з найнижчих показників на всьому континенті, який був ще до повномасштабного вторгнення Росії на територію України. Цей фактор є вагомим аргументом для еміграції, але й дуже об'єктивним показником для нашої проукраїнської влади та керівників європейських держав, щоб щось змінити на краще в нашій країні після війни. Мешканці України, відчувши економічну та політичну підтримку Заходу (сподіваюся, вона таки буде і у великих прозорих економічно привабливих масштабах, що не може не призвести до національно-патріотичного піднесення серед українського народу, спричинивши умови для повернення додому із заробленим капіталом тих наших земляків, що виїхали на чужі терени), будуть мати нове бачення розвитку справжньої демократичної економічно стабільної та сильної України.

Сподіваюся, що ті, що виїхали через різні фактори, повернуться і почнуть відбудову нової держави. Щоб мотивувати активну участь сучасної молоді у суспільно-політичній діяльності, потрібно залучати їх до працевлаштування в держслужбі, оскільки дехто, хто за кордоном здобував освіту або практикувався, вже має досвід з попередніх країн. За даними статистики, Міністерство фінансів також повідомило, що протягом 2023 року фактична чисельність працівників держорганів скоротилася на 5,3 тис. осіб; станом на 1 жовтня 2023 року у 107 органах державної влади фактично працює 170,5 тис. осіб. За даними Мінфіну, з початку 2023 року найбільше зменшилась кількість працівників Державної податкової служби (на 2,1 тис. осіб), апаратів місцевих та апеляційних судів (на 765 осіб), Держпродспоживслужби (на 731 особи), Держгеокадастру (на 546 осіб); Держказначейства (на 538 осіб). Отже, залучення молоді перспективної молоді до роботи на цих місцях, підвищення заробітної плати, умови роботи в

демократичних засадах та прозорості сприятиме активній діяльності молоді в розбудову нашої державі з новим демократичним прогресивним баченням [13].

Інший, дуже важливий аспект змін у суспільстві цього воєнного і повоєнного періоду – це проблема із утриманням та працевлаштуванням молоді як прогресивного прошарку для нової України. Найголовніший аспект для молодих людей – це перспективність життя в тій чи іншій країні. До речі, як зазначає НАДС, фактична кількість державних службовців становить 161 575 осіб. Упродовж третього кварталу 2023 року їх стало менше на 1 978 осіб. А з урахуванням даних другого кварталу, кількість держслужбовців скоротилась на 4 678 [13].

Україна виділяє на наукову сферу 1,86% свого номінального ВВП за 2022 рік. Звісно, цих коштів не достатньо для ефективного наукового прогресу. Крім того, «африканська» корупція просто не дає «продиху» інтелігенції. Ось чому молоді та перспективні люди їдуть вчитись та працювати за кордон. Вони прагнуть, щоб їхній розум був достойно оцінений. І це не можна ігнорувати. У більшості майбутні абітурієнти їдуть поповнювати лави студентів Польщі, Чехії, Словаччини, Словенії, де для них створюються гранди на навчання та різноманітні спеціальні програми, щоб вони мали шанс на освіту у чужому для них мовному середовищі, а згодом найактивнішим та перспективним пропонують вигідні умови праці. Молодими ми є тільки раз на життя, і витратити свій потенціал у корупційній країні, борючись із вітряками беззаконня та корупції, аж ніяк не хочеться. Є ще й інший вихід – уподібнитися до «тих», хто чинить ці безчинства, але це грубо, нищо, нечесно, аморально, безперспективно, хижацько, недостойно. Це ще одна катастрофічно велика проблема України, яка показала своє справжнє обличчя під час війни. До чого призведе вона? Можливо, до того, що юнаки до 18 років розглядатимуть навчання тільки за кордоном і роками не повертатимуться додому, а дівчата згодом поїдуть за ними. Цьому може запобігти демократизація та прозорість в системі освіти та й державного апарату в цілому, бо старіння нації – це дуже небезпечна тенденція, якої зазнають і європейські країни та вживають заходи. Тому моє бачення цієї проблеми в тому,

що сучасна політична культура повинна орієнтуватися на прозорості та відкритості, покаранні корупціонерів не на словах, а на ділі. Молодь хоче чітко бачити перспективи, а не розмиті мутні корупційні схеми. Боротьба з корупцією має бути першим (дублюю – пріоритетним) акцентом сучасної політичної культури України. І розслідування вбивства Ірини Фаріон стане тому прикладом не тільки виконавця покарати, а й замовника, зробити показовим цей процес як приклад політичної культури, що має правильні пріоритети.

Інша проблема, дотична до аспекту політичної культури та війни, яка ж і поглиблюється воєнною ситуацією, маскуючись під словесною формулою «військова таємниця», – це свобода слова, що дуже моніториться та вітається європейськими країнами. В Україні до початку війни насправді ця «свобода слова» частково була і значною мірою впливала на показник демократії держави. Проте зараз про цей фактор навіть і сказати неможливо. Здавалось би, і справді, під час воєнного стану проти агресора логічно, що потрібно заборонити проросійські партії. Таку практику застосовували всі демократичні держави під час Другої світової війни. Проте тепер українська влада цензурує все непроукраїнське навіть від власних громадян. Військові не можуть без побоювань розказати про несправедливість та некомпетентність їхнього командирського складу. Тільки одиниці з них відважуються це зробити. І що після цього? Судові справи відкриваються проти них же. Сюрреалістична картина печальної воєнної реальності, у якій, здавалося б, світло бореться проти темряви. Чи навпаки? Ніяк не втямлю, хто перемагає... До чого це може призвести? Мабуть, до бунту тих же військових, про протесту небайдужих цивільних, до зневіри у всьому інших звичайних громадян, які мають очі, щоб дивитися, та вуха, щоб слухати, і розум, щоб робити висновки... Це є регрес політичної культури в суспільстві, яке має захищати своїх героїв, а не гнобити.

Та найсерйознішою проблемою сучасної України є брехня та некомпетентність у політиці, нівелюючи політичну освіту як таку та культуру зокрема. А як інакше, якщо керівний апарат держави зламано. Нещодавно Польща ввела ембарго на імпорт українського зерна у зв'язку із протестами

місцевих агровиробників. У відповідь на це МЗС України вирішило оскаржити цю санкцію у Світовій організації торгівлі. Крім того, наш президент Володимир Зеленський сказав: «Дехто в Європі (Польща) підриває солідарність і влаштовує політичний театр, роблячи із зерна трилер, і тим самим вони допомагають підготувати сцену для «московського актора» [3]. Як наслідок, через такі заяви на польсько-українському кордоні тепер відбувається блокування доріг для руху вантажних транспортних засобів, яке роблять самі ж поляки. Не спрогнозувати такий розвиток подій було просто неможливо. Відтак, один з головних партнерів України став до неї опозиційним. Як можна було таке допустити? Якщо ж і є «теорія великої змови», то ось вона тут, у повному своєму вияві. Дивіться, прихильники!!! І чудуйтеся. Дивляться і дивуються всі свідомі українці і, як наслідок, – емігрують, спостерігаючи безвихідь. Перспективними наслідками вступу до ЄС мав би бути конструктивний логістичний економічний діалог, де співпраця вигідна усім на об'єктивних та рівних умовах. Але до цього ще далеко. Можливо, війна та її наслідки щось кардинально змінять, бо європейськість для багатьох означає рівність та прозорість, а не безглуздість.

Брехня влади оточує народ повсюди. За розповіддю бійців ЗСУ, керівництво військових операцій виявилось некомпетентним. Цитата В.Залужного з інтерв'ю «The Economist»: «Спочатку я подумав, що щось не так з нашими командирами, тому змінив деяких з них. Потім я подумав, що, можливо, наші солдати не придатні для виконання завдань, тому в деяких бригадах я перемістив солдатів» [4]. Однак сам екскомандувач також зізнався, що спроби змінити командирів та передислокувати солдатів не призвели до поліпшень. Невже генерал не знає своєї армії, яка звільнила Харківщину та Херсонщину? Послухавши версії штурмовиків, розуміємо, що контрнаступ був провальний ще на початку планування. Його виконання було необхідним для підняття морального духу населення, якого «годували порожніми словами». Через цю ідею загинули тисячі людей. Ціна їхнього життя змусила інших прийняти рішення – емігрувати, рятуючись. Тож війна змінила багато чого, відкрила очі на ситуацію довкола, шокувала і змусила до кардинальних рішень, одне з яких – та

ж еміграція. Віжко засуджувати тих, хто виїхав, відчувши на своїй шкурі несправедливість. Хіба ні?

Тож, щоб позбутися цих небезпечних та згубних тенденцій в країні, пропоную здійснити обмін старих держслужбовців, знайти їх корисне завдання на лінії фронту, а залучати молодь до державної служби в Україні, які «займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів». Якщо вони зобов'язуватимуться діяти лише у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України; дотримуватися принципів державної служби; з повагою ставитися до державних символів України; сумлінно виконувати свої посадові обов'язки; дотримуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції, то в нас є шанс побудувати прекрасну багату Україну з уникненням подальших людських та матеріальних втрат, адже розподілення бюджетних коштів в Україні асоціюється в українців із корупційними схемами вже давно. Ні для кого не є секретом, що у воїнів безпосередньо на фронті страшний дефіцит всього: зброї, боєприпасів, техніки, обмундирування та навіть їжі. Що ж роблять органи місцевого самоврядування, щоб допомогти ЗСУ та врятувати нашу країну? Бюджетні кошти використовуються на інші цілі: будівництво тротуарів. Саме їх, не будівництво доріг чи інших об'єктів критичної інфраструктури, такі як: лікарні, ЛЕП, електротрансформатори. Також влада планувала розподілити кошти на знімання фільмів, будівництво стадіонів, тенісних кортів. На ці цілі планувалось витратити сотні мільйонів гривень. Водночас за ці гроші могли бути закуплені дрони для військових чи інша зброя, необхідна для звільнення окупованих територій, побудовані заводи для виробництва власної військової техніки та всього необхідного для армії. Банально – для особистого захисту військових, для порятунку їхніх життів. Але де там...За інформацією, яку надав очільник воєнного комітету НАТО адмірал Роб Бауер, ціна артилерійського снаряда може сягати на цей час 8000 євро. Зробивши нескладні математичні розрахунки, бачимо, що ЗСУ могла б отримати понад 3000 артилерійських боєприпасів,

кожен з яких міг би знищити сотні одиниць техніки. «...Військовослужбовці за свої гроші воюють війну, а ті гроші, що могли б бути виділені на їх виживання, озброєння, забезпечення, лікування тринькаються наліво і направо, навіть без спроб приховати «відкати»», – каже волонтер з МІНПРАВДИ [5]. З його цитати можна сказати: «Воює не держава, воює народ», бо не має виходу, бо це його земля, бо хоче ЖИТИ, а не бути замордованим у катівнях, що були в Бучі та Ізюмі. Волонтери збирають гроші на допомогу ЗСУ з українців, які витрачаються на найважливіше, поки верховне та місцеве керівництво, витрачає його на другорядні об'єкти інфраструктури. «Складається таке враження, що перемога потрібна тільки простим українцям», – думка одного зі штурмовиків Авдіївського напрямку. Що цей досвід може дати Європі, чуючи про це від українців? Насправді – багато чого. Вони не на словах, а на ділі побачать і почують про реальну, а не віртуальну війну, що відбувається вже кілька років на околицях Євросоюзу... Так чому нам так важко виграти і чи тому виїжджають українці? Не перемагаємо досі і виїжджаємо, тому що не можемо нічого з вище переліченого змінити. До війни в Україні протести, мітинги мали легітимність. Зараз, коли небайдужі виходять на протести проти прокладання тротуарів у власному місті, то чують від мера Філатова таке: «А містечкові борці з корупцією – це навіть не *****, це боягузлива *****, що здиміла в перші дні війни, аби потім повернутись через пів року...» [6]. Їх називають зрадниками та «агентами Кремля». Це тому, що є розрив між політичною освітою та культурою в нашому суспільстві. Медіа не завжди відображають правду. Влада не карає винних чи тих, хто завис у корупційних схемах. тому суспільство покинуте саме на себе, бо здобуває політичну освіту на фронті і у волонтерстві, створюючи цим політичну культуру серед знайомих, однодумців, рідних. А насправді має бути все взаємодіюче. Громадяни обізнані із процесами, все прозоро, а тоді вони приймають відповідні рішення обдумані, але такого, на жаль, не відбувається.

Більшість людей жаліє своїх земляків, що показує єдність кожного українця. Те небайдуже населення, що вимушено виїхало з країни, продовжує допомагати ЗСУ, тому що співчуває не Україні, а співчуває українцям.

Жертовність виправдана, еміграція для багатьох і багатьом зрозуміла, але чи це остаточно не поставить крапку в нашій такій потрібній та визначальній війні 21 століття, що ведеться в серці Європи за європейські цінності і фактично за поступати політичної культури як такої? Не хочу бути песимістом, але маю намір себе реалізувати, а не боротися проти системи... без односторонців. Тож шукатиму їх серед своїх, які все ще тут, на моїй землі, бо ми є разом, тому сильні і єдині. Звісно, добре, що країни Східної та Центральної Європи нам допомагають, без допомоги ми б не протрималися або мали фронт не на сході, а можливо, десь на правому березі Дніпра. Прихистивши біженців та лікуючи постраждалих, уряди сусідніх країн виконали велику місію – порятунок ближнього, підтримку знедоленого. Але Україна наша. Війна ведеться на нашій території, хоч нам і допомагає велика частина світу, тому ми повинні бути політично та суспільно освіченими. Тільки об'єднавшись усі воєдино, українець до українця, переможемо та вистоймо.

Список використаних джерел

1. Сидять удома, а не подорожують. Скільки українців побували за кордоном за 5 років? / Волинські новини. Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/all/sydiat-udoma-a-ne-podorozhuiut-skilky-ukrayint-siv-pobuvaly-za-kordono/>
2. Номінальний ВВП України з 2002 по 2022 / Мінфін. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2021/>
3. Як і чому посварилися Україна та Польща/ BBC Україна. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9ejzgkydm9o>
4. Оцінка контрнаступу ЗСУ від В. Залужного: що завадило здійснити прорив і чи можливий він взагалі. Режим доступу: <https://texty.org.ua/fragments/111021/ocinka-kontrnastupu-vid-zaluzhnoho-sho-zavadylo-zdijsnyty-proryv/>

5. Професіоналізм та якість в галузі ефективного управління публічними / державними закупівлями. Режим доступу: <http://procurement.in.ua/ru/pages/94/>
6. Філатов Борис. Про фантастичне. Режим доступу: https://t.me/s/borys_filatovv?before=1479
7. 89% молоді бачить світле майбутнє в Україні, 65% – не хоче переїжджати. Опитування. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/09/28/256794/>
8. Молодь хоче бути в Україні та брати участь у відбудові – результати опитування молоді. Українська молодь у Польщі. Режим доступу: <https://iri.org.ua/survey/molod-khoche-but-y-v-ukrayini-ta-braty-uchast-u-vidbudovi-rezultaty-opytuvannya-molodi>
9. Інна Волосевич, Ірина Когут, Тетяна Жерьобкіна, Юлія Назаренко. Вплив війни на молодь в Україні. Режим доступу: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.2023.pdf
10. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainsiv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>
11. Дослідження потреб і викликів молодіжних центрів України різної форми власності місцевого, обласного та національного рівнів. Проєкт звіту. Режим доступу: <https://rm.coe.int/-08-2022-yfdua/1680a8e55a>
12. Переміщення населення під час війни та перспективи відновлення трудової сфери. Національний інститут стратегічних досліджень. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/peremishchennya-naselennya-pid-chas-viny-ta-perspektyvy-vidnovlennya>
13. Держслужбовці: хто це та яка їх кількість в Україні. Режим доступу: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20231227-derzhsluzhbovczi-hto-cze-ta-yaka-yih-kilkist-v-ukrayini/>